

Atlas van de Energiemacht

Oktober 2013

**Tom Hendriks Consultant
Centre for Innovation, Universiteit Leiden, Campus Den Haag
Universiteit van Amsterdam**

Contact:

Ulrich Mans, Centre for Innovation

u.mans@cdh.leidenuniv.nl

070 800 9495

Auteurs:

Tom Hendriks (Tom Hendriks Consultant)

Dr. Eelke Heemskerk (UvA)

Ulrich Mans (C4I)

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Methode	4
3. De Nederlandse energiesector	5
4. Invloedrijke organisaties in de energiesector	8
5. Invloedrijke personen in de energiesector	13
Bijlage 1. Lijst met respondenten	30
Bijlage 2. Invloedrijke personen in de energiesector	31
Lijst met afkortingen	32
Bronnen	33

1. Inleiding

Nederland behoort samen met België, Luxemburg en het Verenigd Koninkrijk tot de ‘fossielste’ jongetjes van de klas in Europa. In 2012 was het aandeel hernieuwbare energie in het totale energieverbruik in Nederland 4,4%, terwijl het Europese gemiddelde lag op 13% (CBS, 2013: 17). In het recent gesloten Energieakkoord is afgesproken om in 2020 een aandeel hernieuwbare energie te bereiken van 14% en een aandeel van 16% in 2023.

Kijkend naar de huidige cijfers kan de conclusie getrokken worden dat de fossiele brandstoffen tot op heden een bepalende rol spelen in de Nederlandse energiesector. Van een daadwerkelijke transitie naar hernieuwbare energiebronnen lijkt voorsnog geen sprake. Dit doet vermoeden dat het vasthouden aan fossiele brandstoffen in het belang is van een groot deel van de Nederlandse energiesector. De vraag die hieruit voortkomt en die centraal

staat in dit rapport is: wat zijn de invloedrijke organisaties en wie zijn de invloedrijke personen in de Nederlandse energiesector? Aan de hand van de reputatiemethode en op basis van informatie uit gehouden interviews met experts uit de energiesector wordt deze vraag beantwoord. Het onderzoek is uitdrukkelijk gericht op de *Nederlandse* energiesector. Er is derhalve enkel aandacht voor organisaties en personen die actief zijn in de *Nederlandse* energiesector.

Dit rapport brengt dus invloedrijke organisaties en personen in kaart en het geeft inzicht in de achterliggende structuren van de energie elite. In de volgende paragraaf wordt daartoe eerst de gebruikte methode toegelicht. Vervolgens wordt kort de Nederlandse energiesector van vandaag de dag beschreven. Daarna komen de invloedrijke organisaties aan bod, gevolgd door de invloedrijke personen in de sector.

2. Methode

De invloedrijkste organisaties en personen in de energiesector worden bepaald aan de hand van de reputatiemethode. Dit is een methode waarbij macht en invloed opgespoord worden door naar de *reputatie* van macht en invloed te zoeken. Van der Eijk (2001: 85) schrijft hierover:

“De gedachte is dat er een sterke samenhang zal bestaan tussen het uitoefenen van macht of het bekleden van machtsposities enerzijds, en de reputatie machtig te zijn anderzijds.

De methode houdt in dat aan een aantal personen gevraagd wordt wie er in het betreffende politieke systeem de meeste macht hebben. Deze vraag wordt gesteld aan ‘goedgeplaatste waarnemers’: personen van wie er verwacht kan worden dat zij veel kennis en inzicht hebben in het reilen en zeilen van de betreffende gemeenschap. Aan de hand van hun antwoorden kan door telling bepaald worden wie (de meeste) macht hebben.”

Aan dit onderzoek hebben negen respondenten deelgenomen. Deze respondenten hebben vanuit hun werk en loopbaan kennis over en ervaring in de Nederlandse energiesector. Zij zijn niet alleen actief (geweest) binnen belangrijke organisaties, maar belangrijker is dat zij vanuit hun dagelijkse werkzaamheden in totaal velen honderden mensen hebben gesproken die actief zijn in de sector. Vanuit deze ervaring kunnen zij inzicht geven in het functioneren van ‘de’ energiesector en bovenal kunnen zij invloedrijke personen in de sector identificeren. Er is getracht om een lijst van respondenten te krijgen die in verschillende delen van de energiesector actief zijn of zijn geweest. Hierdoor ontstaat een zo compleet mogelijk beeld van invloedrijke organisaties en personen

in de sector. De lijst met respondenten is te vinden in bijlage 1.

Alle respondenten zijn op vergelijkbare wijze geïnterviewd. Het interview begon met een algemene vraag over de Nederlandse energiesector. De respondent werd gevraagd om de belangrijkste ontwikkelingen in de energiesector te beschrijven. Vervolgens werd de energiesector besproken aan de hand van de volgende categorieën: (1) de gaswereld, (2) de elektriciteitswereld, (3) de netbeheerders, (4) de grootverbruikers, (5) de overheid en (6) de kennisinstellingen. Per categorie werden vragen gesteld over de invloed van organisaties en personen. Zo ontstond er een beeld van de invloed die een categorie van organisaties heeft in de hele sector en een beeld van de invloedrijke organisaties en personen per categorie.

De informatie uit de interviews is gecontroleerd en waar nodig aangevuld met literatuuronderzoek. Op deze wijze zijn de invloedrijke organisaties en personen geïdentificeerd. Let wel, deze invloedrijke personen en organisaties zijn als zodanig geïdentificeerd in periode augustus – oktober 2013. Een jaar later kan dit beeld veranderd zijn.

In paragraaf 5 komt de top 30 van invloedrijke personen aan bod. Vanuit deze top 30 zijn er acht personen erg invloedrijk, de zogeheten top 8. Deze personen werden door vrijwel alle respondenten direct als bijzonder invloedrijk aangeduid. De meeste personen in de top 30 werden bij naam genoemd door meerdere respondenten, maar dit geldt niet voor iedereen. De respondenten wisten namelijk niet altijd welke persoon vanuit een bepaalde invloedrijke organisatie het belangrijkste was. Daartoe

is gericht literatuuronderzoek gedaan naar de betreffende organisaties en de daar werkzame personen. In een aantal gevallen is een persoon in de top 30 terecht gekomen op basis van de specialistische

kennis van één of enkele respondenten. Naast het onderscheid tussen top 8 en overige 22 personen is er **geen** rangorde van mate van invloed aangebracht in de top 30.

3. De Nederlandse energiesector

In de Nederlandse energiesector is een veelheid van verschillende soorten organisaties actief. Om een gestructureerd beeld te kunnen geven van de sector en de organisaties hierin, wordt de energiesector beschreven aan de hand van de volgende categorieën: de gaswereld, de elektriciteitswereld, de netbeheerders, de grootverbruikers, de overheid en de kennisinstellingen. In deze paragraaf zal per categorie beschreven worden wat de positie is van de organisaties binnen de energiesector en welke ontwikkelingen in dit deel van de sector momenteel van belang zijn.

3.1 De gaswereld

Alle respondenten zijn het er over eens dat de gaswereld een prominent deel is van de Nederlandse energiesector. Sinds de vondst van aardgas in Slochteren in de jaren '50 heeft gas een speciale positie in Nederland en de meeste respondenten zien weinig reden om aan te nemen dat dit in de nabije toekomst gaat veranderen. Dit hangt vooral samen met het feit dat jaarlijks tientallen miljarden euro's verdiend worden door overheid en bedrijfsleven aan aardgas. Om hiervan optimaal te kunnen profiteren en om dit te continueren participeren overheid en bedrijfsleven samen in verschillende kennisinstellingen en in verschillende bedrijven. Hierdoor bestaat er een innige band tussen overheid en bedrijfsleven. De splitsing en de liberalisering van de gasmarkt hebben weinig veranderd aan deze innige band. De meeste respondenten omschrijven de gaswereld dan ook als een gesloten wereld,

een wereld met 'eigen' kennisinstellingen, netwerkorganisaties en congressen.

Om de prominente positie van aardgas in de Nederlandse energiesector te behouden is halverwege de jaren '00 het beleid geformuleerd om Nederland te positioneren als 'gasronde' van Noordwest-Europa. Dit beleid wordt uitgevoerd door de overheid en wordt ondersteund door het bedrijfsleven en kennisinstellingen. In het kader hiervan is reeds 5,2 miljard euro geïnvesteerd in diverse buitenlandse pijpleidingen, gasopslag en de aanlanding van vloeibaar gas (LNG) (Algemene Rekenkamer, 2012: 43).

Veel respondenten wijzen er verder op dat de grote bedrijven in de gaswereld proberen om gas te herpositioneren in het publieke debat. Deze organisaties willen gas positioneren als de schoonste fossiele brandstof en daarmee als ideale transitiebrandstof. In lijn hiermee is de gaswereld bezig met het ontwikkelen van nieuwe manieren om gas te winnen in Nederland. Zo worden er binnen de gaswereld initiatieven ontplooid voor de winning van schaliegas en voor de winning van groen gas. De respondenten verschillen van mening over de kans van slagen van beide vormen van niet-conventionele gaswinning in Nederland.

3.2 De elektriciteitswereld

In tegenstelling tot de gaswereld heeft de splitsing en liberalisering in de elektriciteitswereld wel grote gevolgen

gehad voor de machtsverhoudingen. De meeste respondenten wijzen er op dat de splitsing van elektriciteitsbedrijven in netbeheerders en leveranciers en de liberalisering van de leveranciers ervoor gezorgd hebben dat de invloed van de elektriciteitsleveranciers sterk is afgenomen. Een groot aantal van oorsprong Nederlandse elektriciteitsbedrijven is inmiddels in buitenlandse handen. Een van de respondenten wijst er op dat de CEO's van deze Nederlandse elektriciteitsbedrijven in de sector slechts gezien worden als 'filiaalhouders'. Dit maakt duidelijk dat de invloed van deze CEO's sterk is afgenomen.

Daarbij is de elektriciteitsmarkt door diverse verbindingen tussen de nationale elektriciteitsnetten meer en meer een Europese markt geworden. De meeste Nederlandse elektriciteitsbedrijven worden dus beschouwd als 'filialen' op deze grotere internationale markt. De huidige elektriciteitsmarkt ondervindt momenteel grote problemen door deze schaalvergroting. Vrijwel alle respondenten wijzen op deze problemen als hen gevraagd wordt naar belangrijke ontwikkelingen in de energiesector. De in Nederland actieve bedrijven staan volgens hen vooral onder druk door goedkope elektriciteit uit Duitsland, de lage prijs voor kolen en een falend emissiehandelssysteem op Europees niveau.

Tot slot wijst ook een aantal respondenten op de initiatieven voor decentrale opwekking van elektriciteit. Zij zien het aantal initiatieven groeien en voorzien dat de elektriciteitsleveranciers meer en meer uitgedaagd zullen worden door collectieven van burgers die in hun eigen energie willen voorzien. Deze initiatieven voor decentrale opwekking van elektriciteit kunnen zo een serieuze bedreiging vormen voor de centrale opwekkers van elektriciteit.

3.3 De netbeheerders

Sinds de splitsing van de gas- en energiemarkt kent Nederland een aantal onafhankelijke netbeheerders. Deze netbeheerders die zowel het elektriciteitsnet als het gasnet beheren zijn in publieke handen. Enkele respondenten zien in deze netbeheerders een nieuwe invloedrijke groep in de energiesector. Er zijn twee groepen netbeheerders, de nationale netbeheerders en de regionale netbeheerders. De nationale netbeheerders richten zich vooral op het aansluiten van het nationale net op buitenlandse netten. Hiertoe investeren zij miljarden euro's in netwerken in Noordwest-Europa. Zo willen zij zich profileren als belangrijke spelers in de Europese markt.

In Nederland spelen de regionale netbeheerders een grote rol. Een van de respondenten stelt dat deze netbeheerders heel graag 'de regierol willen nemen bij de transitie naar duurzame energie in de elektriciteitswereld'. De netwerken die in hun handen zijn, zijn per slot van rekening cruciaal voor het slagen van decentrale opwekking van elektriciteit op grote schaal. Zo vertelt een andere respondent dat de regionale netbeheerders de grenzen opzoeken van ze wettelijk mogen doen. Via verschillende pilotprojecten proberen ze de gewenste leidinggevende positie in te nemen en vooralsnog worden deze projecten door overheid en andere toezichthouders 'gedoogd'.

3.4 De grootverbruikers

Nederland kent onder andere vanwege de aanwezigheid van goedkoop aardgas en de deels hiermee samenhangende lage energieprijzen een relatief grote energie-intensieve industrie. 64% van het totale energieverbruik gaat naar het bedrijfsleven (Van Dril e.a., 2012: 2). Hierin zijn de metaalindustrie, de chemische industrie en de raffinaderijen de voornaamste grootverbruikers. Alle respondenten

onderkennen dat bedrijven in deze branches erg veel invloed hebben in de energiesector. Deze bedrijven leggen een groot gewicht in de schaal door de significante bijdrage die ze door hun werkzaamheden leveren aan het Nederlandse BBP. Volgens Van Dril e.a. draagt de industrie 13% bij aan het BBP (2012: 27). Mede hierdoor zijn zij buitengewoon succesvol in hun lobby voor lage energieprijzen voor henzelf.

3.5 De overheid

De overheid is (mede-)eigenaar van een aantal belangrijke bedrijven in de gassector en van de nationale netbeheerders. Op deze manier is de overheid nauw bij beide sectoren betrokken. Daarbij is de overheid in belangrijke mate financieel afhankelijk van de gasmarkt, want aan de verkoop van aardgas verdient de overheid jaarlijks rond de €14 miljard. Een van de respondenten stelt dat het gasbeleid momenteel enkel gericht is op 'zoveel mogelijk verdienen op

korte termijn'. Ook heeft de overheid via de nationale netbeheerders grote financiële belangen in het gas- en elektriciteitsnet.

Hiernaast heeft de overheid in diens topsectorenbeleid 'energie' aangemerkt als topsector. Dit betekent dat de overheid een spil vormt in de samenwerking tussen bedrijfsleven en kennisinstellingen op het gebied van energie.

3.6 De kennisinstellingen

In de Nederlandse energiesector zijn een groot aantal kennisinstellingen actief. Veel kennisinstellingen worden gezamenlijk bekostigd door overheid en bedrijfsleven. Hierdoor vormen deze kennisinstellingen een belangrijke ontmoetingsplaats voor functionarissen van de betalende bedrijven en overheidsorganisaties. Daarbij is het onderzoek van deze kennisinstellingen belangrijk bij de onderbouwing en uitvoering van het energiebeleid.

4. Invloedrijke organisaties in de energiesector

In deze paragraaf wordt ingezoomd op de specifieke organisaties in de verschillende onderdelen van de energiesector. Zo zullen de invloedrijke organisaties aan bod komen.

4.1 De gaswereld

In de gasector zijn een drietal organisaties buitengewoon invloedrijk. Alle respondenten zijn het er over eens dat de Nederlandse overheid, Gasterra en het van oorsprong Nederlandse olie- en gasbedrijf Shell de belangrijkste organisaties zijn.

De Nederlandse overheid, vertegenwoordigd door het ministerie van Economische Zaken, is via staatsdeelnemingen bij Gasterra en Energie Beheer Nederland (EBN) nauw verbonden met de gaswereld. Uit deze eigendomsrelaties vloeien jaarlijks 14 miljard euro aan inkomsten voort voor de overheid.

Gasterra is ontstaan in 2005 als gevolg van

Tabel 1. Aandeelhouders Gasterra

<i>Organisatie</i>	<i>% van de aandelen in bezit</i>
Ministerie van Economische Zaken	10
EBN BV	40
Shell Nederland BV	25
Esso Nederland BV	25

de splitsing van de gasmarkt. Gasterra is de zogeheten handelsonderneming, het bedrijf handelt op de internationale markt in aardgas. De Nederlandse staat bezit 50% van de aandelen, waarvan 10% direct via ministerie van Economische Zaken en 40% indirect via staatsbedrijf EBN. De overige aandelen zijn in handen van Shell

Nederland BV (25%) en Esso Nederland BV (25%). Gasterra is een belangrijke ontmoetingsplaats voor de functionarissen van

Tabel 2. Aandeelhouder EBN

<i>Organisatie</i>	<i>% van de aandelen in bezit</i>
Ministerie van Economische Zaken	100

Shell, Esso, EBN en het ministerie van Economische Zaken.

Shell Nederland BV is onderdeel van Royal Dutch Shell (Shell). Het bedrijf staat officieel te boek staat als olie- en gasbedrijf. Maar veel respondenten wijzen er op dat het bedrijf zich de afgelopen jaren steeds meer

Tabel 3. Aandeelhouders NAM

<i>Organisatie</i>	<i>% van de aandelen in bezit</i>
Shell Nederland BV	50
Esso Nederland BV	50

is gaan richten op gaswinning. Het bedrijf wint meer gas dan olie waardoor Shell vooral een gasbedrijf wordt. Shell heeft dus een toenemend belang bij een goede positie in gaswinning in Nederland. Shell is onder andere via een tweetal bedrijven verankerd in de winning van aardgas in Nederland. Via het aandeelhouderschap bij Gasterra heeft Shell veel invloed op de handel van het Nederlandse aardgas. En voor de winning van het gas heeft Gasterra een langjarig contract met de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM). De NAM is voor 50% eigendom van Shell en voor 50% eigendom van Esso. Overigens is ook de overheid is direct betrokken bij de daadwerkelijke winning van gas, want overheidsbedrijf EBN participeert voor 40% in de projecten van de NAM. Naast

de belangen in de winning van gas is Shell ook eigenaar van de grootste raffinaderij van Europa gelegen nabij de Rotterdamse haven.

De belangen van Shell in de Nederlandse gassector zijn dus enorm en Shell is dan ook erg invloedrijk in deze sector. Shell is verder actief in de energiesector via het lidmaatschap van de brancheorganisaties voor de Nederlandse petroleumindustrie (VNPI) en de Nederlandse chemische industrie (VNCI). Maar ook in andere delen van het Nederlandse bedrijfsleven is Shell invloedrijk. Zo heeft het bedrijf veel invloed via brancheorganisatie VNO-NCW. Een van de respondenten vertelt verder dat Shell nauwe banden heeft met het ministerie van Economische Zaken. Met dit ministerie heeft het bedrijf bijvoorbeeld uitgebreide uitwisselingsprogramma's, aldus de respondent.

Naast deze bijzonder invloedrijke organisaties spelen de volgende organisaties ook een rol in de gaswereld.

ExxonMobil is via Esso Nederland wel actief in de Nederlandse markt, maar voor en achter de schermen is dit bedrijf een stuk minder aanwezig dan Shell. Een van de respondenten verklaart dit door te stellen dat de 'verhoudingen in de Nederlandse gassector al decennia hetzelfde zijn'. Zolang de goede positie van ExxonMobil in Nederland niet bedreigd wordt, zal deze relatief passieve houding van het bedrijf niet veranderen.

EBN is een overheidsbedrijf waarvan de aandelen in handen zijn van het ministerie van Economische Zaken. Dit bedrijf volgt vooral het beleid dat bepaald wordt door dit ministerie. Als individueel bedrijf heeft het op dit moment niet veel 'eigen' invloed. Een respondent vertelde dat EBN onlangs het voornemen had om een project te starten rondom het opwekken van energie door middel van aardwarmte. Maar

toen bleek dat het ministerie weinig voelde voor dit project, heeft EBN hiervan afgezien. Naast de participatie in projecten samen met de NAM investeert EBN in het kader van het gasrotondebeleid in gasopslag samen met Taqa Energy en Gazprom. De NAM heeft overigens een vergelijkbare positie als EBN. Dit bedrijf is in handen van Shell en Esso en het voert vooral het beleid uit dat in lijn is met het beleid van de twee eigenaren.

Een ander overheidsbedrijf, waarvan de aandelen in handen zijn van het Ministerie van Financiën, is de Gasunie. Dit bedrijf hoort thuis in de wereld van de netbeheerders, maar ook in de gaswereld neemt het bedrijf een prominente positie in. Gasunie vervult namelijk een cruciale rol in het gasrotonde beleid van het ministerie van Economische Zaken. In het kader van dit beleid heeft dit bedrijf reeds 5,2 miljard euro geïnvesteerd in diverse buitenlandse pijpleidingen, gasopslag en de aanlanding van vloeibaar gas (Algemene Rekenkamer, 2012: 43). Zo participeert de Gasunie in verschillende pijpleidingen, onder meer met de bedrijven Gazprom, E.On, Fluxys, Wintershall en GDF Suez.

De bedrijven Taqa Energy en Gazprom zijn al even genoemd. Deze bedrijven proberen via investeringen met overheidsbedrijven EBN en Gasunie voet aan de grond proberen te krijgen in de Nederlandse markt. Mede doordat beide bedrijven erg rijk zijn, zien een aantal respondenten deze bedrijven nu al als invloedrijke bedrijven in de Nederlandse sector.

4.2 De elektriciteitswereld

De belangrijkste organisatie in de elektriciteitswereld is Energie-Nederland. Vrijwel alle respondenten noemen deze organisatie als eerste en benoemen haar als invloedrijk. Energie-Nederland is de

brancheorganisatie die actief is voor de in Nederland actieve leveranciers en producenten van energie. Bij deze brancheorganisatie zijn alle bedrijven die zich bezighouden met productie en levering van elektriciteit aangesloten. Hiervan zijn E.ON, GDF SUEZ, Eneco, Essent, Dong Energy, Nuon en De Nederlandse Energie Maatschappij de voornaamste leden. Maar ook enkele gasbedrijven zijn lid van deze organisatie, waaronder gashandelsbedrijf Gasterra.

In de vorige paragraaf kwam al ter sprake dat door de liberalisering van de markt de meeste elektriciteitsbedrijven op de Nederlandse markt in buitenlandse handen terecht zijn gekomen. Alleen Eneco en Delta zijn in Nederlandse handen gebleven. Delta is in de markt een kleine speler, maar Eneco is in ogen van een groot aantal respondenten een invloedrijk bedrijf. Enerzijds komt deze positie voort uit de belangrijke rol die Eneco van oudsher heeft in de haven van Rotterdam. Anderzijds speelt het bedrijf volgens deze respondenten een belangrijke rol in het publieke debat over de transitie naar duurzame opwekking van elektriciteit. Eneco heeft hierin het imago van een duurzaam bedrijf. Naast Eneco heeft Essent vanwege diens grootte ook invloed in Nederland. Maar veelal is de elektriciteitsmarkt een Europese markt geworden, waardoor de grote Europese bedrijven vooral op Europees niveau invloed proberen uit te oefenen.

4.3 De netbeheerders

Onder de netbeheerders bevinden zich een aantal invloedrijke partijen. Al wijzen enkele respondenten er op dat zij zich nog niet definitief als zodanig gevestigd hebben in de sector. Ze zijn nog bezig om die invloedrijke positie te bemachtigen. Een goed voorbeeld hiervan is brancheorganisatie Netbeheer Nederland. Alle netbeheerders zijn aangesloten bij deze

organisatie. Deze brancheorganisatie wil namens de netbeheerders graag het voortouw nemen in de transitie naar duurzame energie.

Twee invloedrijke spelers onder de netbeheerders zijn de landelijke beheerder van het elektriciteitsnet, Tennet, en de landelijke netbeheerder van het gasnet, Gasunie. Beide bedrijven zijn eigendom van de Nederlandse staat. Zij hebben de wettelijke taak om het nationale elektriciteits- en gasnet te onderhouden, maar hebben ook de mogelijkheid om op commerciële basis te investeren in buitenlandse netten en de verbindingen daarmee. De afgelopen jaren hebben beide bedrijven miljarden geïnvesteerd in buitenlandse netwerken. Een van de respondenten wijst er op dat het hierdoor weliswaar belangrijkere spelers zijn geworden op de Europese markt, maar dat hun investeringen ook veel kritiek hebben gekregen vanuit de Nederlandse samenleving.

De regionale netbeheerders kennen een dergelijke splitsing tussen gas en elektriciteitsnet niet. De drie grootste en invloedrijkste regionale netbeheerders, die door een aantal respondenten worden genoemd, zijn Stedin, Alliander en Enexis. Zij beheren zowel het gasnet als het elektriciteitsnet. Deze bedrijven zijn als gevolg van de splitsing van de markten pas in de jaren '00 als onafhankelijke organisaties ontstaan. Toch ontwikkelen ze zich nu al tot invloedrijke bedrijven mede door hun goede financiële positie. Ook winnen deze bedrijven aan invloed in de energiesector door de voortrekkersrol die ze willen spelen op het gebied van de energietransitie.

4.4 De grootverbruikers

Er zijn een groot aantal grootverbruikers van energie in Nederland. Grofweg zijn er in deze categorie drie soorten bedrijven te

onderscheiden, de metaalindustrie, de chemische industrie en de raffinaderijen.

Vrijwel alle respondenten noemen Tata Steel als de invloedrijkste grootverbruiker in Nederland. Dit bedrijf wil zo laag mogelijke energieprijzen en hun lobby is enkel hier op gericht. Een van de respondenten stelt dat Tata Steel alleen op komt voor het ‘platte eigenbelang van zo laag mogelijke energieprijzen en daarbij is de prijs nooit laag genoeg’. Via een sterke eigen lobby en via brancheorganisaties VNO-NCW en VEMW is dit bedrijf buitengewoon invloedrijk in de sector.

De chemische industrie in Nederland is relatief groot. Twee bepalende chemische bedrijven zijn AkzoNobel en DSM. Veel respondenten merken op dat er een duidelijk verschil bestaat tussen Tata Steel aan de ene kant en AkzoNobel en DSM aan de andere kant. Het beleid van de laatst genoemde bedrijven is in tegenstelling tot Tata Steel niet enkel gericht op zo laag mogelijke energieprijzen. Ze ontwikkelen namelijk duurzame initiatieven. Ook de brancheorganisatie van de chemische industrie (VNCI) staat in de sector bekend als een brancheorganisatie die relatief veel gericht is op duurzame energie.

Tot slot behoren ook de raffinaderijen tot de grootverbruikers in Nederland. De grote olie- en gasbedrijven Shell, Esso en BP zijn hierin het grootst en het invloedrijkst. De invloed van Shell en Esso is behandeld in 4.1.

In deze paragraaf zijn reeds verschillende brancheorganisatie voorbij gekomen. De invloedrijkste brancheorganisaties die opkomen voor de belangen van de grootverbruikers zijn VNO-NCW en VEMW.

VNO-NCW is officieel een brancheorganisatie voor alle soorten ondernemingen in Nederland. Zo is er in

deze organisatie ook plaats voor elektriciteitsbedrijven en netbeheerders. Maar de grootverbruikers nemen binnen VNO-NCW zonder meer de prominentste positie in. Vandaar dat VNO-NCW in deze categorie behandeld wordt. In het algemeen bestuur van de organisatie zitten namelijk 10 vertegenwoordigers van de grootverbruikers tegenover 1 vertegenwoordiger van de elektriciteitswereld en 1 vertegenwoordiger van de netbeheerders. De meeste respondenten stellen dat VNO-NCW toch vooral op komt voor de belangen van de grootverbruikers. Daarmee worden de belangen behartigd van de gevestigde industrie die gebaat is bij goedkope en dus veelal grijze energie. Binnen VNO-NCW zijn met name Shell, Tata Steel en KLM prominent aanwezig.

Ook VEMW is een invloedrijke brancheorganisatie. VEMW is een organisatie die primair op komt voor de financiële belangen van de grootverbruikers. In het bestuur van VEMW zitten vertegenwoordigers van grootverbruikers als Tata Steel, AkzoNobel en DSM. Dat Tata Steel ook binnen VEMW veel te vertellen heeft blijkt alleen al uit het feit dat Tata Steel als enige bedrijf via twee personen vertegenwoordigd is in het bestuur. Onder andere via deze organisatie proberen deze grootverbruikers lage energieprijzen af te dwingen.

4.5 De overheid

Bij de gaswereld in 4.1 is de overheid al even voorbij gekomen. Vanuit de overheid zijn twee ministeries nauw betrokken bij de energiesector, namelijk het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Financiën. Deze ministeries bepalen het energiebeleid. Binnen deze ministeries is het ambtelijke apparaat van groot belang. De ambtelijke organisatie beschikt over veel informatie en de daar werkzame ambtenaren hebben veel kennis en ervaring

op energiegebied. Zodoende spelen met name de hoge ambtenaren een bepalende rol bij de vorming en uitvoering van het beleid door deze ministeries.

Andere ministeries, zoals het ministerie van Infrastructuur & Milieu, of andere overheidsorganisaties hebben nauwelijks invloed in de energiesector. Een van de respondenten stelt zelfs dat duurzaamheidsconsultant Jan Paul van Soest in z'n eentje meer invloed heeft dan het hele ministerie van Infrastructuur & Milieu.

Binnen het ministerie van Economische Zaken wordt het inhoudelijke beleid bepaald binnen het directoraat Energie, Telecom en Mededinging. Dat energie een belangrijk beleidsterrein is van dit ministerie blijkt wel uit het feit dat energie benoemt is tot een van de topsectoren van de Nederlandse economie. Via dit topsectorenbeleid investeert het ministerie van Economische Zaken samen met wetenschap en bedrijfsleven veel geld in de energiesector. Het ministerie heeft veel contacten met het bedrijfsleven. Hiervan zijn de relaties met Shell en VNO-NCW buitengewoon hecht.

Het ministerie van Financiën is een invloedrijke organisatie vanwege de verschillende staatsdeelnemingen in bedrijven die actief zijn in de energiesector. De meeste respondenten wijzen er op dat het ministerie van

Financiën altijd 'mee kijkt' met Economische Zaken. Hierbij houdt Financiën vooral in de gaten of de inkomsten van de overheid niet in gevaar komen.

4.6 De kennisinstellingen

In 3.1 kwam al aan de orde dat organisaties uit de gassector nauwe banden hebben met enkele kennisinstellingen. Voorbeelden hiervan zijn het Clingendael International Energy Programma (CIEP) en het Energy Delta Institute. Beide instellingen worden bekostigd door diverse gasbedrijven, elektriciteitsbedrijven en de overheid. Het CIEP en het Energy Delta Institute zijn dus ook instellingen waaraan veel verschillende organisaties verbonden zijn. Ondanks dat het CIEP geen grote instelling is, wordt het door een aantal respondenten als invloedrijk gezien in de gaswereld.

Naast deze kennisinstellingen spelen nog een drietal instellingen een belangrijke rol in de energiesector, namelijk TNO, ECN en het Planbureau voor de Leefomgeving. ECN en het Planbureau voor de Leefomgeving staan bekend als onafhankelijk organisaties. Een van de respondenten vertelt dat er vrijwel nooit getwijfeld wordt aan de integriteit van beide instellingen. Dit in tegenstelling tot het CIEP en TNO van wie vaak beweerd wordt dat zij vooral op komen voor de belangen van de gaswereld, aldus deze respondent.

5. Invloedrijke personen in de energiesector

In deze paragraaf komen de belangrijke personen aan bod die actief zijn in de energiesector. Er is een top 30 van invloedrijke personen in kaart gebracht. Vanuit deze top 30 zijn er acht personen erg invloedrijk, de zogeheten top 8. Deze personen werden door vrijwel alle respondenten direct als bijzonder invloedrijk aangeduid. De overige 22 personen hebben ook invloed in (delen van) de energiesector. Naast het onderscheid tussen top 8 en overige 22 personen is er geen rangorde van mate van invloed aangebracht in de top 30. De personen worden derhalve op alfabetische volgorde één voor één behandeld.

Van iedere persoon zijn in een tabel de organisaties *in de energiesector* in beeld gebracht waarbij de persoon werkzaam is of is geweest. Als er staat dat een persoon geen nevenfunctie bekleedt dan wil dat zeggen dat hij/zij of geen nevenfunctie bekleedt *in de energiesector* of dat hij überhaupt geen nevenfuncties bekleedt. Als een persoon relevante nevenfuncties bekleedt buiten de energiesector wordt dit vermeld in de bijbehorende tekst. Hierbij moet worden opgemerkt dat de data over hoofd- en nevenfuncties verzameld is op

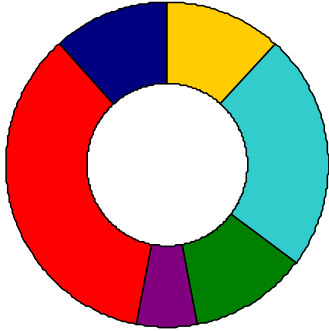
basis van openbaar beschikbare informatie. De gegevens zijn daarom niet noodzakelijk compleet en volledig correct. De gegevens over hoofd- en nevenfuncties zijn verzameld in september 2013.

Naast iedere tabel is in een ringdiagram weergegeven in welke categorie organisaties deze persoon actief is of is geweest. In dit diagram wegen de hoofdfuncties en nevenfuncties even zwaar en worden de voormalige hoofdfuncties half zo zwaar gewogen. Zo is in een oogopslag te zien of een persoon verschillende delen van de energiesector met elkaar verbindt of dat hij/zij gefocust is op één of enkele delen van de energiesector.

In de bijbehorende tekst worden belangrijke functies van de betreffende persoon uitgelicht en wordt zijn/haar carrière besproken. Zo wordt duidelijk waar de betreffende persoon zijn invloed in de sector aan te danken heeft. De personen in de top 8 worden vanwege hun prominente positie uitgebreider besproken dan de overige 22 personen. Relaties met andere personen in de top 30 zijn vet gedrukt. In bijlage 2 staan de dertig invloedrijkste personen genoemd op alfabetische volgorde.

5.1 Top 8 van invloedrijke personen

-----Hans Alders

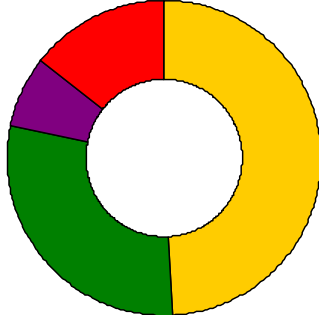
<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
			
Geen hoofdfunctie	-	-	
8 nevenfuncties bij	Eurogas Eurelectric Energie-Nederland VNO-NCW Energy Delta Gas Research Rijksuniversiteit Groningen TNO TKI Biobased Economy	Gaswereld Elektriciteitswereld Elektriciteitswereld Grootverbruikers Kennisinstanties Kennisinstanties Kennisinstanties Kennisinstanties Netwerkorganisaties	
Voormalige hoofdfunctie bij	Ministerie van VROM	Overheid	

Hans Alders heeft een eigen adviesbureau en bekleedt derhalve geen hoofdfunctie in de energiesector. Maar Alders heeft wel 8 nevenfuncties in de energiesector. Hiervan is het voorzitterschap van Energie-Nederland zonder meer de belangrijkste. In deze hoedanigheid is hij namelijk de belangrijkste vertegenwoordiger van de energiebedrijven in Nederland. Doordat alle grote energiebedrijven bij deze organisatie zijn aangesloten brengt de organisatie de gaswereld én de elektriciteitswereld bij elkaar. Alders staat via Energie-Nederland in direct contact met **André Jurjus**, **Gertjan Lankhorst**, **Jeroen de Haas** en **Erwin van Laethem**. Hiernaast is Alders actief als lid van het dagelijks en algemeen bestuur van VNO-NCW, waardoor Alders contact heeft met **Dick Benschop**, **Camiel Eurlings**, **Bernard Wientjes** en **Colette Alma**. Ook is Alders via verschillende toezichthoudende en adviserende organen betrokken bij kennisinstellingen die belangrijk zijn op energiegebied, zoals de Rijksuniversiteit Groningen, TNO en Energy Delta Gas Research. Hierdoor komt Alders bij de laatst genoemde instelling onder andere **Ulco Vermeulen** tegen.

Buiten de energiesector is Alders nog in 13 bestuurlijke, toezichthoudende of adviserende functies actief in verschillende organisaties. Zijn grote netwerk dankt Alders mede aan zijn carrière in de politiek. Hij zat voor de PvdA in de Tweede Kamer tussen 1982 en 1989 en werd later minister van VROM. Tussen 1996 en 2007 was Alders Commissaris van de Koningin in Groningen. Hierdoor heeft hij veel contacten opgedaan in de Groningse gaswereld.

Dankzij zijn grote netwerk in en buiten de energiesector verbindt Alders veel organisaties met elkaar. Alle respondenten zijn het er over eens dat Alders dankzij zijn grote netwerk én zijn belangrijke functie bij Energie-Nederland erg invloedrijk is in de energiesector.

-----**Dick Benschop**

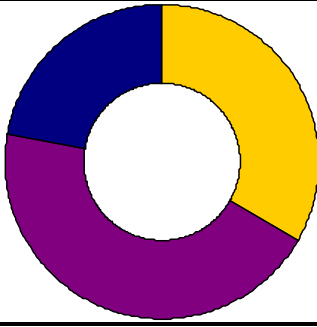
<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Shell	Gaswereld	
5 nevenfuncties bij	Gasterra	Gaswereld	
	VNPI	Gaswereld	
	VNO-NCW	Grootverbruikers	
	VNCI	Grootverbruikers	
	CIEP	Kennisinstellingen	
Voormalige hoofdfunctie bij	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Overheid	

Dick Benschop is sinds 2011 CEO van Shell Nederland, het bedrijf waarvoor hij vanaf 2003 werkzaam is. Vanuit deze positie heeft Benschop niet alleen veel invloed in de Nederlandse gaswereld, maar ook in het Nederlandse bedrijfsleven. In de energiesector is Benschop mede uit hoofde van zijn functie lid van het bestuur van brancheorganisaties VNO-NCW, VNPI en VNCI. Bij VNO-NCW heeft Benschop in het dagelijks bestuur contact met **Hans Alders**, **Camiel Eurlings** en **Bernard Wientjes** en bij VNCI met **Colette Alma**. Hiernaast is hij lid van de raad van commissarissen bij Gasterra, waar hij **Joost van Roost**, **Mark Dierikx**, **Pieter Dekker** en **Gertjan Lankhorst** tegenkomt. Benschop is tevens verbonden aan het CIEP, doordat hij daar in de adviesraad zit. Zo komt hij in contact met directeur **Coby van der Linden**, voorzitter **George Verberg**, en leden van de adviesraad **Gertjan Lankhorst** en **Marcel Kramer**.

Voordat Benschop in de energiesector actief werd was hij werkzaam in de politiek. Hij heeft diverse functies bekleed voor de PvdA, waarvan staatssecretaris van Buitenlandse Zaken in de periode 1998 - 2002 de prominentste was. Dankzij zijn politieke carrière heeft Benschop ook een netwerk in politiek Den Haag.

Vanuit zijn functie bij Shell is Benschop naar opvatting van alle respondenten een van de invloedrijkste personen in de Nederlandse gaswereld. Het grote netwerk dat hij heeft opgebouwd via brancheorganisaties en de politiek zorgen er tevens voor dat hij veel invloed heeft in de hele energiesector.

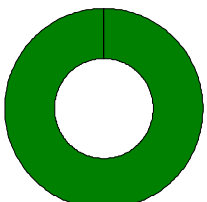
-----**Mark Dierikx**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
			
Hoofdfunctie bij	Ministerie van Economische Zaken	Overheid	
2 nevenfuncties bij	Gasterra Topsector Energie	Gaswereld Netwerkorganisaties	
Voormalige hoofdfuncties bij	Esso Ministerie van Infrastructuur & Milieu Ministerie van Economische Zaken	Gaswereld Overheid Overheid	

Mark Dierikx is sinds 2011 directeur-generaal Energie, Telecom en Mededinging op het ministerie van Economische Zaken. Daarmee heeft hij buitengewoon veel invloed op het energiebeleid dat door de overheid gevoerd wordt. De belangrijkste nevenfunctie die hij uit hoofde van deze functie bekleedt is lid van de raad van commissarissen bij Gasterra. Hier ontmoet hij **Dick Benschop**, **Gertjan Lankhorst**, **Joost van Roost** en **Pieter Dekker**. Ook zit Dierikx in het topteam van de topsector Energie. Het topsectorenbeleid heeft het doel om bedrijven, wetenschap en overheid met elkaar te laten samenwerken om zo te bereiken dat Nederland in de betreffende sector concurrerend blijft op de wereldmarkt. Iedere topsector heeft een topteam dat de betrokken partijen dient te ondersteunen bij het realiseren van dit doel. **Michiel Boersma** is voorzitter van dit topteam. Vanuit deze functie komt Dierikx dus veel in contact met organisaties en personen in de energiesector.

Dierikx heeft in het verleden verschillende hoge posities bekleedt binnen de ministeries van Economische Zaken, Infrastructuur & Milieu en Buitenlandse Zaken. Daarmee heeft hij veel contacten binnen de ambtelijke wereld in Den Haag. In het begin van zijn carrière heeft Dierikx drie jaar gewerkt bij Esso Chemie. Mede door zijn hoge positie binnen het ministerie van Economische Zaken en zijn bestuurlijke rol binnen de topsector energie is Dierikx in de ogen van alle respondenten een invloedrijke man in de energiesector.

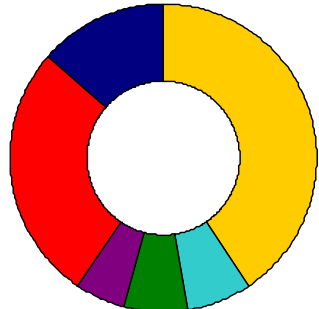
-----**Hans Grünfeld**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
			

Hoofdfunctie bij	VEMW	Grootverbruikers
1 nevenfunctie bij	International federation of Industrial energy consumers	Grootverbruikers
Geen voormalige hoofdfunctie	-	-

Hans Grünfeld is al sinds 1999 algemeen directeur van de VEMW. Hij komt hiermee op voor de belangen van de grootverbruikers van energie. Grünfeld heeft zitting in de internationale organisatie voor grootverbruikers, maar heeft verder – voor zover bekend – geen relevante nevenfuncties. Zijn beleid vanuit VEMW is vooral gericht op zo laag mogelijke energieprijzen voor de grootverbruikers. Belangrijke grootverbruikers die veel invloed hebben binnen VEMW zijn Tata Steel en AkzoNobel. Deze organisaties zijn dan ook een vertegenwoordigd in het bestuur van VEMW. Zo komt Grünfeld **Sjoerd Sieburgh Sjoerdsma** (AkzoNobel) en **Cock Pietersen** (Tata Steel) tegen in het bestuur van VEMW. Alle respondenten noemen hem een belangrijke man in de sector. Een van de respondenten wijst er op dat hij – mede door zijn ervaring – wordt gezien als iemand met veel kennis van zaken. Mede hierdoor heeft hij namens de grootverbruikers veel invloed in de sector.

-----**Gertjan Lankhorst**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>
		

Hoofdfunctie bij	Gasterra	Gaswereld
12 nevenfuncties bij	Eurogas	Gaswereld
	International Gas Union	Gaswereld
	KVGN	Gaswereld
	Gas Regional Initiative North West	Gaswereld
	World Petroleum Council	Gaswereld
	Energie-Nederland	Elektriciteitswereld
	CIEP	Kennisinstellingen
	Energy Academy	Kennisinstellingen
	Europe	Kennisinstellingen
	Energy Delta Institute	Netwerkorganisaties
	TNO	
	EU-Russia Industrialists' Roundtable	Netwerkorganisaties

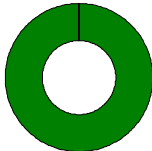
	Energy Valley
Voormalige hoofdfuncties bij	Ministerie van Economische Zaken Overheid

Gertjan Lankhorst is sinds 2006 CEO bij Gasterra. Dit handelsbedrijf in aardgas is eigendom van de Nederlandse overheid, Shell en Esso. Daardoor komt Lankhorst binnen de raad van commissarissen van Gasterra in contact met **Pieter Dekker, Mark Dierikx, Dick Benschop** en **Joost van Roost**.

Hiernaast bekleedt Lankhorst tal van nevenfuncties waarmee hij in contact komt met energiebedrijven en kennisinstellingen. Als lid van het bestuur van Energie-Nederland heeft Lankhorst contact met **Hans Alders, André Jurjus, Jeroen de Haas** en **Erwin van Laethem**. Hierdoor heeft Lankhorst goede contacten met de elektriciteitswereld. Ook vervult hij bestuurlijke functies bij het CIEP, de Energy Academy Europe, TNO en het Energy Delta Institute. Bij het CIEP komt hij niet alleen directeur **Coby van der Linden** en voorzitter **George Verberg** tegen, maar ook andere leden waarmee in de adviesraad zit zoals **Dick Benschop** en **Marcel Kramer**. Bij het Energy Delta Institute heeft Lankhorst als bestuurslid contact met **Pieter Dekker** en **Ulco Vermeulen**. Tot slot is Lankhorst actief bij twee netwerkorganisaties waarvan Energy Valley de belangrijkste is. Bij deze organisatie komt hij onder andere **Ulco Vermeulen** en **Jan Willen van Hoogstraten** tegen.

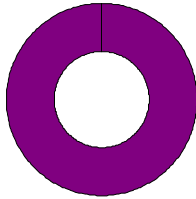
Lankhorst was voordat hij CEO werd bij Gasterra sinds 1986 actief bij het ministerie van Economische Zaken. Hier vervulde hij diverse functies die gerelateerd waren aan de energiesector. De laatste functie die hij hier vervulde was directeur-generaal Energie tussen 2004 en 2006. Lankhorst staat dus met erg veel verschillende organisaties en personen in contact. Hij heeft een groot netwerk binnen de hele energiesector. Alle respondenten wijzen hem dan ook als een van de invloedrijkste personen in de sector.

-----Cock Pietersen

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>
		
Hoofdfunctie bij	Tata Steel	Grootverbruikers
1 nevenfunctie	VEMW	Grootverbruikers
Voormalige hoofdfuncties bij	Tata Steel	Grootverbruikers

Cock Pietersen is hoofd Energie Inkoop bij Tata Steel Europe. Hij is de belangrijkste representant van de lobby van Tata Steel voor lage energieprijzen. Pietersen is al geruime tijd werkzaam voor Tata Steel (en diens voorgangers) in deze functie. Namens Tata Steel is hij ook actief binnen VEMW, de vereniging die op komt voor de belangen van grootverbruikers. Binnen VEMW is hij lid van het bestuur waar hij **Hans Grünfeld** en **Sjoerd Sieburgh Sjoerdsma** ontmoet. Ook is hij voorzitter van de taakgroep elektriciteit binnen VEMW. Alle respondenten noemden Tata Steel als de invloedrijkste grootverbruiker in Nederland. Cock Pietersen is mede door zijn lange ervaring en zijn hierdoor opgebouwde netwerk een invloedrijke man in dit deel van de energiesector.

-----**Hans Vijlbrief**

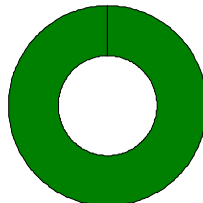
<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Ministerie Financiën	van Overheid	
Geen nevenfuncties	-	-	
Voormalige hoofdfuncties bij	Ministerie Economische Zaken	van Overheid	

Hans Vijlbrief is thesaurier-generaal bij het ministerie van Financiën sinds 2011. In deze hoedanigheid is hij verantwoordelijk voor de deelnemingen in ondernemingen door de staat. Het ministerie van Financiën is direct aandeelhouder van nationale netbeheerders Gasunie en Tennet en via het ministerie van Economische Zaken is de staat aandeelhouder van Gasterra en EBN. De opbrengsten van deze bedrijven vormen een belangrijke bron van inkomsten voor de staat. Hierdoor is Vijlbrief nauw betrokken bij het beleid dat gevoerd wordt door deze bedrijven. Als deze bedrijven namelijk grote investeringen willen doen, dan moet het ministerie van Financiën hiervoor expliciet toestemming geven.

Vijlbrief was voor zijn functie bij Financiën directeur-generaal Energie, Telecom en Markten bij het ministerie van Economische Zaken. Hiervoor heeft hij diverse andere posities bekleedt binnen het ministerie van Economische Zaken. Vijlbrief is dus via zijn voormalige werkzaamheden nauw betrokken geweest bij de energiesector. Hij heeft dan ook nog een groot netwerk in deze sector. Vanuit zijn huidige functie heeft hij in ieder geval contact met zijn opvolger bij Economische Zaken **Mark Dierikx** en zijn vroegere collega bij Economische Zaken **Bert de Vries**.

Het ministerie van Financiën speelt naar opvatting van alle respondenten vanwege de inkomsten uit met name de gaswereld een belangrijke rol in de energiesector. Vijlbrief is vanuit zijn huidige functie en diens voormalige hoofdfuncties een invloedrijke man in de sector.

-----**Bernard Wientjes**

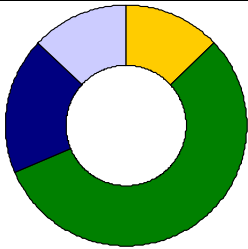
<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	VNO-NCW	Grootverbruikers	
Geen	-	-	

nevenfuncties	
Geen voormalige hoofdfunctie	- -

Bernard Wientjes is voorzitter van VNO-NCW. In die hoedanigheid treedt hij op als voorman van de werkgevers in Nederland. Via het algemeen en dagelijks bestuur van VNO-NCW staat Wientjes in contact met **Hans Alders, Dick Benschop, Camiel Eurlings** en **Colette Alma**. Officieel behartigt VNO-NCW niet alleen de belangen van de grootverbruikers. Maar de grootverbruikers nemen, zoals eerder is toegelicht in 4.4, wel een prominente positie in. In het algemeen bestuur zitten namelijk 10 vertegenwoordigers van de grootverbruikers tegenover 1 vertegenwoordiger van de elektriciteitswereld en 1 vertegenwoordiger van de netbeheerders. Ook in de ogen van de meeste respondenten komt VNO-NCW vooral op voor de belangen van de grootverbruikers. Wientjes vormt dus met zijn organisatie een belangrijk knooppunt waar organisaties en personen uit de energiesector samen komen. Hij heeft dus vooral veel invloed vanuit zijn functie. Hij vervult wel een heel aantal nevenfuncties, maar die zijn niet gerelateerd aan de energiesector.

5.2 Top 9-30 (Alfabetische volgorde)

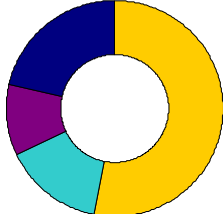
-----Colette Alma

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	VNCI	Grootverbruikers	
3 nevenfuncties bij	VNO-NCW	Grootverbruikers	
	Cefic	Grootverbruikers	
	Rotterdam Climate Initiative	Netwerkorganisaties	
Voormalige hoofdfuncties bij	NIDO	Overig	
	Shell	Gaswereld	

Colette Alma is vanaf 2004 als voorzitter van de VNCI de belangrijkste vertegenwoordiger van de chemische industrie in Nederland. Zij vertegenwoordigt deze grootverbruikers van energie ook binnen het algemeen bestuur van VNO-NCW. Hier komt ze **Hans Alders, Dick Benschop, Camiel Eurlings** en **Bernard Wientjes** tegen. Ook heeft Alma zitting in de adviesraad van het Rotterdam Climate Initiative. Van deze adviesraad is **Jeroen van der Veer** de voorzitter en aan deze organisatie zijn ook **Hans Smits** en **Coby van der Linden** verbonden. Alma komt weliswaar op voor de belangen van de grootverbruikers uit de chemie, maar die belangen zijn lang niet alleen gericht op lage energieprijzen. De meeste respondenten wijzen er op dat Alma in de sector een goede reputatie heeft daar waar het gaat om duurzame initiatieven vanuit de chemische industrie. Haar periode bij het Nationaal

Initiatief Duurzame Ontwikkeling (NIDO) draagt bij aan deze reputatie. Een groot deel van haar carrière van 1981 tot 1999 heeft Alma overigens bij Shell gewerkt.

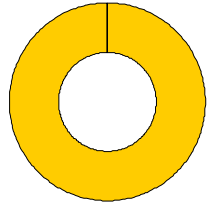
-----**Michiel Boersma**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Topsector Energie	Netwerkorganisaties	
3 nevenfuncties bij	Nestle Oil Corporation Prometheus Energy Group Limburgs Energie Fonds	Gaswereld Gaswereld Overheid	
Voormalige hoofdfuncties bij	Essent Shell	Elektriciteitswereld Gaswereld	

Michiel Boersma is voorzitter van het topteam van de topsector Energie. In deze hoedanigheid probeert hij bedrijven, wetenschap en overheid op het gebied van energie met elkaar te laten samenwerken. In dit topteam heeft ook **Mark Dierikx** zitting. Hiernaast vervult Boersma enkele toezichthoudende functies bij twee bedrijven die actief zijn in de gaswereld. Tussen 2003 en 2009 was Boersma CEO bij Essent en daarvoor heeft hij van 1977 tot 2002 diverse functies bekleed bij Shell.

Mede vanwege zijn carrière in de gas- en elektriciteitswereld en zijn huidige functie bij de topsector Energie heeft Boersma een groot netwerk, waardoor hij nog steeds invloedrijk is in de sector.

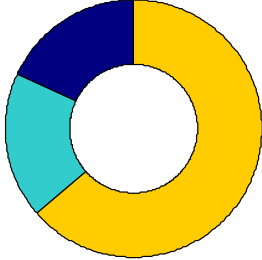
-----**Ewald Breunese**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Shell	Gaswereld	
Geen nevenfuncties bij	-	-	
Voormalige hoofdfunctie bij	Shell	Gaswereld	

Ewald Breunese is sinds 2005 manager Energie Transitie bij Shell Nederland. Breunese speelt vanuit deze functie een belangrijke rol in het publieke debat over energietransitie in de Nederlandse energiesector. Een aantal respondenten wijst er op dat Breunese prominent

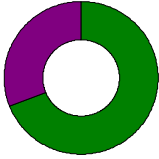
aanwezig is in de sector. Bij veel debatten, congressen en in de media vertolkt hij de opvattingen van Shell over de energietransitie in Nederland. Hij wijst er dan vooral op dat een snelle transitie naar duurzame energie voorziening niet nodig is en dat gas de ideale transitiebrandstof is voor de komende decennia.

-----**Pieter Dekker**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Shell	Gaswereld	
4 nevenfuncties bij	Gasterra NAM NoordzeeWind Energy Delta Institute	Gaswereld Gaswereld Elektriciteitswereld Netwerkorganisaties	
Voormalige hoofdfuncties bij	Shell	Gaswereld	

Pieter Dekker bekleedt de functie van vicepresident Joint Venture Governance bij Shell Upstream International sinds 2002. Hiermee is hij belangrijkste man binnen Shell op het gebied van de deelnemingen van Shell in gasactiviteiten in Nederland. Uit hoofde van zijn functie is hij lid van de raad van commissarissen van zowel Gasterra als de NAM. Binnen Gasterra komt hij **Gertjan Lankhorst**, **Dick Benschop**, **Mark Dierikx** en **Joost van Roost** tegen. Met Van Roost zit Dekker tevens in de raad van commissarissen van de NAM. Ook heeft Dekker een prominente positie bij een van de kennisinstellingen die door de gasector bekostigd worden, het Energy Delta Institute. Daar ontmoet hij onder andere **Gertjan Lankhorst** en **Ulco Vermeulen**. Dekker is dus binnen Shell de belangrijkste man op het gebied van gas en daardoor heeft hij veel invloed in de Nederlandse gaswereld.

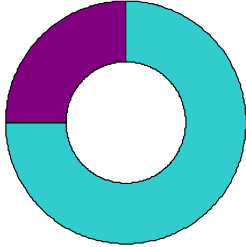
-----**Camiel Eurlings**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	KLM	Grootverbruikers	
1 nevenfunctie bij	VNO-NCW	Grootverbruikers	
Voormalige hoofdfunctie bij	Ministerie van Verkeer en Waterstaat	Overheid	

Camiel Eurlings werkt vanaf 2011 bij KLM en sinds 2013 is hij CEO van deze luchtvaartmaatschappij. De KLM is een grootverbruiker van energie. Tevens heeft de KLM een groot aantal vrijstellingen van belastingen. Hierdoor heeft de KLM een bijzondere positie in het Nederlandse bedrijfsleven. Het bedrijf lobbyt actief om deze positie te behouden en daarmee onder andere de brandstofprijzen laag te houden. Dit probeert het bedrijf onder andere te bewerkstelligen via VNO-NCW. Eurlings zit in het dagelijks en algemeen bestuur van deze brancheorganisatie. Hier komt hij onder andere **Hans Alders**, **Dick Benschop**, **Colette Alma** en **Bernard Wientjes** tegen.

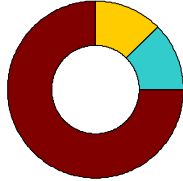
In het verleden was Eurlings actief in de politiek als lid van de Tweede Kamer en het Europees Parlement. Tussen 2007 en 2010 was hij minister van Verkeer en Waterstaat. Hij heeft hierdoor nog veel en goede contacten in politiek Den Haag. Hij wordt dan ook gezien als een invloedrijke man in de sector.

-----**André Jurjus**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Energie-Nederland	Elektriciteitswereld	
Geen nevenfuncties	-	-	
Voormalige hoofdfuncties bij	Ministerie van Economische Zaken Vereniging Marktwerking Energie	Overheid Elektriciteitswereld	

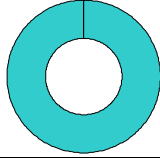
André Jurjus is sinds 2010 algemeen directeur van Energie-Nederland. Binnen het bestuur van Energie-Nederland heeft Jurjus contact met **Hans Alders**, **Gertjan Lankhorst**, **Erwin van Laethem** en **Jeroen de Haas**. Hij bekleedt – voor zover bekend – geen relevante nevenfuncties. Voorheen was Jurjus werkzaam bij het ministerie van Economische Zaken waar hij tussen 2004 en 2008 adjunct directeur Energiemarkt was. Zodoende heeft hij vanuit het ministerie een belangrijke rol gespeeld bij de splitsing en liberalisering van de elektriciteitsmarkt. Hij heeft in deze hoedanigheid veel contact gehad met de Nederlandse elektriciteitsbedrijven en de grote Europese elektriciteitsbedrijven. In 2008 is hij aan de slag gegaan als directeur bij de Vereniging Marktwerking Energie (VME). In 2010 fuseerde VME met Energiened tot Energie-Nederland. Jurjus heeft door zijn huidige positie en zijn werkzaamheden in het verleden vooral veel invloed in de elektriciteitswereld.

-----**Han Fennema**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Enexis	Netbeheerders	
2 nevenfuncties bij	Netbeheer Nederland Stichting E-Laad	Netbeheerders Netbeheerders	
Voormalige hoofdfuncties bij	Eneco Esso	Elektriciteitswereld Gaswereld	

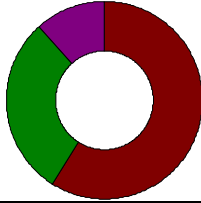
Han Fennema is CEO van de regionale netbeheerder Enexis sinds 2010. Enexis is één van de drie grootste regionale netbeheerders van Nederland. Fennema is tevens voorzitter van Netbeheer Nederland. Dit is de brancheorganisatie waarbij alle regionale en nationale netbeheerders van gas- en elektriciteitsnetten zijn aangesloten. Deze brancheorganisatie speelt een belangrijke faciliterende rol bij de initiatieven die ondernomen worden door de aangesloten netbeheerders op het gebied van de transitie naar een duurzame energievoorziening. Voordat Fennema naar Enexis vertrok zat hij in de raad van bestuur van Eneco en daarvoor was hij werkzaam in de gaswereld bij Esso. Fennema heeft momenteel vooral veel invloed in de wereld van de netbeheerders.

-----**Jeroen de Haas**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Eneco	Elektriciteitswereld	
1 nevenfunctie bij	Energie-Nederland	Elektriciteitswereld	
Voormalige hoofdfuncties bij	Eneco	Elektriciteitswereld	

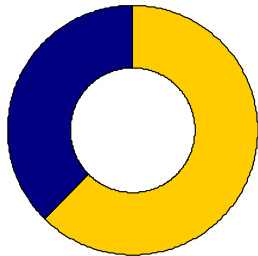
Jeroen de Haas is sinds 2007 CEO van Eneco. Eneco neemt in de Nederlandse elektriciteitswereld een bijzondere positie in omdat het niet in buitenlandse handen is. Daarnaast speelt Eneco een belangrijke rol in de energievoorziening van de Rotterdamse Haven en profileert het bedrijf zich als een duurzame partij in de elektriciteitswereld. De Haas is uit hoofde van zijn functie lid van het bestuur van Energie-Nederland. Hij heeft hier onder andere contact met **Hans Alders, André Jurjus, Gertjan Lankhorst** en **Erwin van Laethem**. De Haas is al sinds 1996 werkzaam voor Eneco of één van diens voorlopers. Door zijn lange ervaring in de sector en de belangrijke positie van Eneco heeft De Haas veel invloed in de Nederlandse elektriciteitswereld.

-----**Marcel Halma**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Netbeheer Nederland	Netbeheerders	
2 nevenfuncties bij	CEDEC	Netbeheerders	
	VNO-NCW	Grootverbruikers	
Voormalige hoofdfuncties bij	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Overheid	

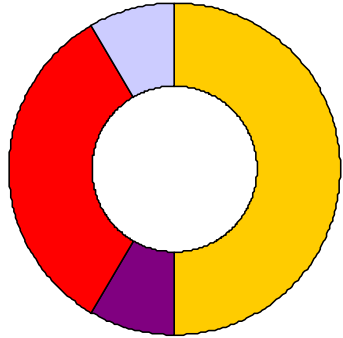
Marcel Halma is vanaf 2010 manager public affairs en communications van Netbeheer Nederland. Daarmee is Halma een van de belangrijkste lobbyisten vanuit de wereld van de netbeheerders. De netbeheerders willen een grote rol spelen bij de transitie naar duurzame energie en zij voeren hiervoor een actieve lobby. Halma is ook actief voor VNO-NCW als lid van de contactgroep communicatie en als bestuurslid van de Europese brancheorganisatie voor lokale netbeheerders (CEDEC). Buiten de energiesector is Halma voorzitter van de beroepsvereniging voor public affairs, waarmee hij de belangen behartigt voor lobbyisten in Nederland.

-----**Jan Willem van Hoogstraten**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Taq Energy	Gaswereld	
4 nevenfuncties bij	Vereniging Gasopslag	Gaswereld	
	Energy Valley	Netwerkorganisaties	
	Energy Board Noord- Holland Noord	Netwerkorganisaties	
Voormalige hoofdfuncties bij	Taq Energy	Gaswereld	
	Wintershall	Gaswereld	
	Netherlands		

Jan Willem van Hoogstraten is algemeen directeur bij Taqa Energy sinds 2010. Dit bedrijf, dat in handen is van de Verenigde Arabische Emiraten, wil via investeringen in gasopslag in Noord-Holland voet aan de grond krijgen in Nederland. Van Hoogstraten speelt hierin een belangrijke rol. Hij is vanuit zijn functie tevens actief in Energy Valley waar hij **Ulco Vermeulen** en **Gertjan Lankhorst** tegen komt. Van Hoogstraten is zijn hele leven actief in de gaswereld. Hij begon zijn carrière in 1990 bij Wintershall en maakt in 2008 de overstap naar Taqa Energy. Taqa Energy heeft veel geld en wil verder investeren in Nederland. Mede hierdoor is Van Hoogstraten invloedrijk in de gaswereld.

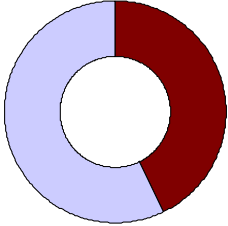
-----**Marcel Kramer**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
			
Hoofdfunctie bij	Gazprom	Gaswereld	
2 nevenfuncties bij	Energy Delta Institute CIEP	Kennisinstanties Kennisinstanties	
Voormalige hoofdfuncties bij	South Stream Gasunie Statoil PetroCanada Internationaal Energie Agentschap Ministerie van Economische Zaken	Gaswereld Gaswereld Gaswereld Gaswereld Overig Overheid	

Marcel Kramer is senior adviseur van de raad van bestuur van het Russische Gazprom sinds 2013. In die hoedanigheid is hij een belangrijke man voor de projecten die Gazprom in Nederland wil ondernemen. Kramer is momenteel als fellow verbonden aan het Energy Delta Institute en hij is lid van de adviesraad van het CIEP. Bij deze laatste instelling komt hij dus onder andere **Coby van der Linden, George Verberg, Dick Benschop** en **Gertjan Lankhorst** tegen.

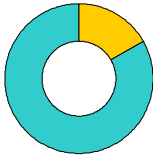
In het verleden heeft Kramer een aantal belangrijke posities bekleedt in de gaswereld. Hij begon zijn carrière bij het Ministerie van Economische Zaken, maar maakte al snel de overstap naar het Internationaal Energie Agentschap. Vervolgens werkte hij lange tijd voor PetroCanada en Statoil. In 2003 werd hij CEO van Gasunie. In zijn periode als CEO investeerde Gasunie in het kader van gasronde beleid 5,2 miljard euro in buitenlandse pijpleidingen, gasopslag en een LNG terminal. Mede door gezamenlijke investeringen in buitenlandse pijpleidingen bouwde Kramer goede contacten op met Gazprom. Toen hij 2010 Gasunie verliet, werd Kramer CEO van de door Gazprom aan te leggen South Stream pijpleiding. Kramer heeft dus een lange carrière in de gaswereld achter de rug. Maar ook vanuit zijn huidige functie bij Gazprom is Kramer nog invloedrijk in de Nederlandse gaswereld.

-----Mel Kroon

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Tennet	Netbeheerders	
3 nevenfuncties bij	Havenbedrijf Rotterdam EPEX Spot APX	Overig Overig Overig	
Geen voormalige hoofdfuncties			

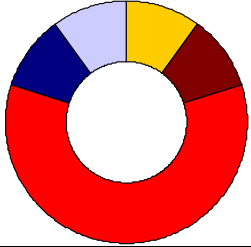
Mel Kroon is sinds 2002 CEO van Tennet, de beheerder van het nationale elektriciteitsnet. Tennet heeft de wettelijke taak om het Nederlandse net te onderhouden, maar het bedrijf mag ook op commerciële basis investeren in buitenlandse elektriciteitsnetten of aansluitingen daarmee. Zodoende heeft Tennet net als Gasunie voor miljarden euro's geïnvesteerd in buitenlandse netten. Kroon is een belangrijke initiator geweest van deze investeringen. Kroon is naast zijn functie bij Tennet commissaris bij het Havenbedrijf Rotterdam, waar hij in contact staat met president-directeur **Hans Smits**. Kroon heeft geen voormalige hoofdfuncties bekleedt in de energiesector. Hij dankt zijn invloed dus vooral aan zijn huidige functie bij Tennet.

-----Erwin van Laethem

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Essent	Elektriciteitswereld	
1 nevenfunctie bij	Energie-Nederland	Elektriciteitswereld	
Voormalige hoofdfuncties bij	Essent Shell	Elektriciteitswereld Gaswereld	

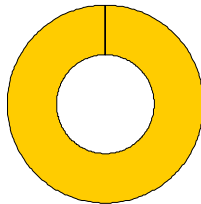
Erwin van Laethem is CEO van Essent sinds 2012. Hij geeft daarmee leiding aan een groot bedrijf op de Nederlandse elektriciteitsmarkt. Uit hoofde van zijn functie zit Van Laethem in het bestuur van Energie-Nederland, de brancheorganisatie voor energiebedrijven. Hier komt hij **Hans Alders**, **André Jurjus**, **Jeroen de Haas** en **Gertjan Lankhorst** tegen. Voordat Van Laethem in 2006 aan de slag ging bij Essent, is hij sinds 1986 werkzaam geweest bij Shell.

-----Coby van der Linden

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	CIEP Rijksuniversiteit Groningen	Kennisinstellingen Kennisinstellingen	
7 nevenfuncties bij	Wintershall Netherlands Alliander Energy Academy Europe Energy Delta Institute KAPSARC Rotterdam Climate Initiative Energieraad	Gaswereld Netbeheerders Kennisinstellingen Kennisinstellingen Kennisinstellingen Netwerkorganisaties Overig	
Voormalige hoofdfuncties bij	Universiteit Leiden Universiteit van Amsterdam	Kennisinstellingen Kennisinstellingen	

Coby van der Linden is sinds 2001 algemeen directeur bij het CIEP en ze is als hoogleraar actief binnen veel andere kennisinstellingen. Zij doet veel onderzoek naar de energiesector en de link met geopolitieke verhoudingen. Bij het CIEP heeft zij te maken met **George Verberg** als voorzitter en met **Dick Benschop**, **Marcel Kramer** en **Gertjan Lankhorst** als leden van de adviesraad. Daarnaast zijn Van der Linden en **George Verberg** beide commissaris bij Wintershall Netherlands. Bij het Rotterdam Climate Initiative komt zij **Jeroen van der Veer**, **Colette Alma** en **Hans Smits** tegen. Tot slot is Van der Linden al lange tijd lid van de Energieraad waarmee ze minister van Economische Zaken gevraagd en ongevraagd van adviezen kan voorzien. Naast haar wetenschappelijke taken is Van der Linden in veel delen van de energiesector actief en mede hierdoor heeft ze veel invloed in de sector.

-----Joost van Roost

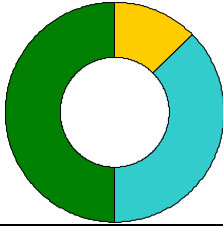
<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Esso	Gaswereld	
2 nevenfuncties bij	Gasterra NAM	Gaswereld Gaswereld	
Voormalige	ExxonMobil	Gaswereld	

hoofdfunctie bij

Joost van Roost is CEO van Esso Nederland . Hij bekleedt deze functie al sinds 2000. Omdat Esso Nederland deels eigenaar is van Gasterra en de NAM heeft Van Roost zitting in de raad van commissarissen van beide bedrijven. Bij Gasterra komt Van Roost derhalve **Gertjan Lankhorst, Dick Benschop, Mark Dierikx** en **Pieter Dekker** tegen. Met Dekker zit Van Roost ook in de raad van commissarissen van de NAM.

Van Roost is binnen Esso de belangrijkste man op het gebied van gas en daardoor heeft hij veel invloed in de Nederlandse gaswereld.

-----**Sjoerd Sieburgh Sjoerdsma**

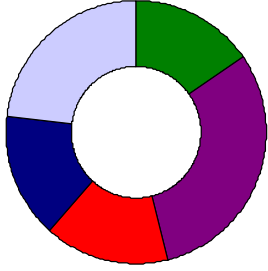
<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>
		
Hoofdfunctie bij	AkzoNobel	Grootverbruikers
1 nevenfunctie bij	VEMW	Grootverbruikers
Voormalige hoofdfuncties bij	Essent	Elektriciteitswereld
	RWE	Elektriciteitswereld
	Nuon	Elektriciteitswereld
	Shell	Gaswereld

Sjoerd

Sieburgh Sjoerdsma is sinds 2013 directeur Energie bij AkzoNobel Industrial Chemicals. Vanuit deze functie is hij onder andere verantwoordelijk voor de inkoop van energie door AkzoNobel. Sieburgh Sjoerdsma zit ook namens AkzoNobel in het bestuur van VEMW, de brancheorganisatie voor grootverbruikers van energie. Hier komt hij onder andere **Hans Grünfeld** en **Cock Pietersen** tegen.

Sieburgh Sjoerdsma heeft in het verleden diverse functies bekleedt bij verschillende opwekkers ven energie, te weten Nuon, RWE en Essent. Mede door deze ervaring en zijn huidige functies is Sieburgh Sjoerdsma invloedrijk in de sector.

-----**Hans Smits**

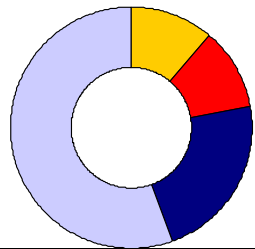
<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>
		
Hoofdfunctie bij	Havenbedrijf Rotterdam	Overig

4 nevenfuncties bij	KLM Gemeente Rotterdam Erasmus Universiteit Rotterdam Rotterdam Climate Initiative	Grootverbruikers Overheid Kennisinstellingen Netwerkorganisatie
Voormalige hoofdfuncties bij	Luchthaven Schiphol Ministerie van Verkeer en Waterstaat Ministerie van Economische Zaken	Overig Overheid Overheid

Hans Smits is president-directeur van het Havenbedrijf Rotterdam sinds 2005. De Rotterdamse haven is een belangrijk knooppunt van de verschillende organisaties die actief zijn in de energiesector. Zo heeft de gaswereld in het havengebied onder andere een LNG terminal en het gebied herbergt enkele grote raffinaderijen. Ook zijn enkele elektriciteitsbedrijven in het gebied vertegenwoordigd door gas- en kolencentrales waarmee elektriciteit opgewekt kan worden. Smits is als president-directeur van de haven dus deels ook verbonden met de energiesector. Via zijn nevenfuncties heeft Smits ook contacten met de energiesector. Zo is hij commissaris bij KLM, waar hij **Camiel Eurlings** ontmoet. Ook is hij lid van het bestuur van het Rotterdam Climate Initiative. Vanuit deze functie heeft hij contact met **Jeroen van der Veer**, **Colette Alma** en **Coby van der Linden**.

In het verleden heeft Smits prominente posities bekleedt als president-directeur van Schiphol en als secretaris-generaal op het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Ook in het verleden heeft Smits dus met verschillende delen van de energiesector te maken gehad. In de toekomst verruimt Smits zijn baan bij het Havenbedrijf Rotterdam voor het voorzitterschap van de raad van commissarissen bij Gasunie. Zodoende blijft hij invloed houden in de sector.

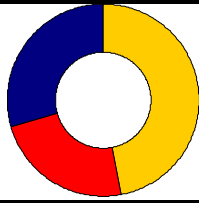
-----**Jan Paul van Soest**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>
		
Hoofdfunctie bij	Advies voor Duurzaamheid	Overig
8 nevenfuncties bij	TKI Gas SustainAbility Energiefonds Overijssel Kennisnetwerk Duurzame Productketens Creative Biomass	Gaswereld Kennisinstellingen Netwerkorganisaties Netwerkorganisaties Overig Overig

	Foundation De Groene Zaak Energie Dialoog Nederland Energy4All Foundation	Overig Overig
Voormalige hoofdfuncties bij	CE Delft	Kennisinstellingen

Jan Paul van Soest is duurzaamheidsconsultant. Hij heeft hiermee een aparte positie binnen de sector. Hij komt als enige in de top 30 vanuit zijn hoofdfunctie direct op voor duurzame initiatieven. Hij heeft met wisselend succes diverse duurzame initiatieven ontplooid. Binnen de sector staat hij onder meer bekend om zijn een pragmatische houding waardoor hij voor zowel grote bedrijven als milieuorganisaties en overheden opdrachten heeft uitgevoerd. Mede hierdoor heeft hij een groot netwerk en heeft hij invloed in de sector.

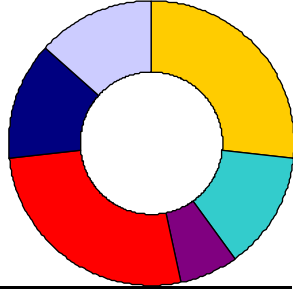
-----**Jeroen van der Veer**

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Geen hoofdfunctie	-	-	
2 nevenfunctie bij	TU Delft Rotterdam Initiative	Climate	Kennisinstellingen Netwerkorganisaties
Voormalige hoofdfuncties bij	Shell		Gaswereld

Jeroen van der Veer is gepensioneerd en hij bekleedt hierdoor geen hoofdfunctie meer. Binnen de energiesector is hij voorzitter van het Rotterdam Climate Initiative, waar hij **Colette Alma**, **Hans Smits** en **Coby van der Linden** tegen komt. Buiten de energiesector heeft Van der Veer nog een aantal gezaghebbende commissariaten. Zo is voorzitter van de raad van commissarissen van zowel ING als Philips. Ook is hij commissaris bij het Concertgebouw.

Van der Veer heeft in zijn actieve loopbaan vanaf 1971 gewerkt voor Shell. Bij dit bedrijf was hij tussen 2005 en 2009 CEO. Hierdoor heeft hij veel aanzien in de energiesector. Onder andere via zijn huidige nevenfuncties heeft hij nog steeds invloed in de sector.

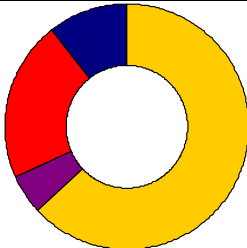
-----George Verberg

<i>Functies in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Geen hoofdfunctie	-	-	
6 nevenfuncties	Wintershall Netherlands Advanced Power CIEP Energy Delta Institute EU-Russia Industrialists' Roundtable Urenco Limited	Gaswereld Elektriciteitswereld Kennisinstellingen Kennisinstellingen Netwerkorganisaties Overig	
Voormalige hoofdfuncties bij	Gasunie International Gas Union Ministerie van Economische Zaken	Gaswereld Gaswereld Overheid	

George Verberg is met pensioen en zodoende heeft hij geen hoofdfunctie meer. Wel bekleedt hij nog enkele belangrijke (neven)functies in de energiesector. Zo is hij samen met **Coby van der Linden** commissaris bij Wintershall Netherlands. Bij het CIEP komt hij Van der Linden weer tegen net als **Gertjan Lankhorst**, **Marcel Kramer** en **Dick Benschop**. Bij het Energy Delta Institute is hij fellow en bij Urenco is hij vicevoorzitter van de raad van commissarissen.

Verberg heeft binnen alle delen van de energiesector functies bekleedt. Tussen 1974 en 1988 heeft hij gewerkt bij het ministerie van Economische Zaken, waar hij van 1982 tot 1988 directeur-generaal Energie was. In 1988 werd hij CEO bij de Gasunie. Deze functie bekleedde hij tot 2004. In deze periode was Gasunie nog zowel verantwoordelijk voor het onderhoud van het gasnet als voor de handel in gas. Gasunie was in deze tijd dan ook nog in handen van de Nederlandse overheid, Shell en Esso. Verberg heeft in zijn periode als CEO de eerste belangrijke contacten gelegd met Gazprom en hij heeft de eerste stappen gezet voor wat later het gasronde beleid zou worden. Na diens dienstverband bij Gasunie heeft Verberg vele commissariaten bekleedt bij onder andere ECN, Essent en E.On. Via zijn huidige nevenfuncties is Verberg momenteel nog invloedrijk in de gaswereld. Dit in combinatie met zijn brede palet aan (voormalige) nevenfuncties maakt Verberg invloedrijk in de hele energiesector.

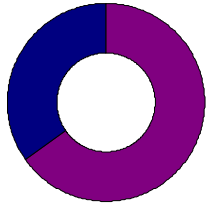
-----**Ulco Vermeulen**

<i>Funcities in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Gasunie	Gaswereld	
7 nevenfuncties	Groen Gas Nederland Gate Terminal Management International Gas Union TKI Gas Energy Delta Institute Energy Delta Gas Research Energy Valley	Gaswereld Gaswereld Gaswereld Gaswereld Kennisinstellingen Kennisinstellingen Netwerkorganisaties	
Voormalige hoofdfuncties bij	Gasunie Gate Terminal Ministerie van Economische Zaken	Gaswereld Gaswereld Overheid	

Ulco Vermeulen is directeur business development bij Gasunie sinds 2008. Vanuit deze functie is Vermeulen verantwoordelijk voor de deelnemingen van Gasunie in pijpleidingen, gasopslag en de LNG terminal. Gasunie heeft hierin sinds 2005 5,2 miljard euro geïnvesteerd. Vermeulen vervult diverse nevenfuncties waardoor hij veel mensen uit de energiesector tegen komt. Als voorzitter van TKI GAS komt Vermeulen onder andere **Jan Paul van Soest** tegen. Bij het Energy Delta Institute ontmoet hij vanuit het bestuur **Gertjan Lankhorst** en **Pieter Dekker**. Via Energy Delta Gas Research staat hij in contact met **Hans Alders**. Binnen Energy Valley ziet Vermeulen onder andere **Jan Willem van Hoogstraten** en **Gertjan Lankhorst**. Tot slot is Vermeulen als voorzitter van Groen Gas Nederland een belangrijke pleitbezorger voor de winning van groen gas.

Met uitzondering van een kleine onderbreking tussen 2006 en 2008 is Vermeulen al sinds 1990 werkzaam voor de Gasunie. Hij heeft hierdoor veel ervaring in de gaswereld en zodoende heeft hij veel invloed in de gaswereld en daar buiten.

-----**Bert de Vries**

<i>Funcities in energiesector</i>	<i>Organisatie</i>	<i>Categorie</i>	
Hoofdfunctie bij	Ministerie van Economische Zaken	Overheid	
1 nevenfunctie bij	TKI Solar energy	Netwerkorganisatie	

**Voormalige
hoofdfuncties bij**

Ministerie van **Overheid**
Economische Zaken

Bert de Vries is directeur Energie & Duurzaamheid en plaatsvervangend directeur-generaal bij het ministerie van Economische Zaken. Hierdoor heeft hij veel invloed op het energiebeleid. Hij is tevens lid van de raad van toezicht TKI Solar Energy.

De Vries is sinds 1981 werkzaam op het ministerie en hij bekleedt sinds 2008 zijn huidige functie. Hij is een belangrijk aanspreekpunt voor de energiesector en heeft veel contacten door zijn jarenlange werk bij het ministerie van Economische Zaken. Hierdoor heeft hij veel invloed in de sector.

Bijlage 1: Lijst met respondenten

Pieter Boot is hoofd van het departement Klimaat, Lucht en Energie bij het Planbureau voor de Leefomgeving. Ook is hij associate fellow bij het Clingendael International Energy Programme. In de jaren '90 en '00 heeft hij hoge posities bekleedt binnen het ministerie van Economisch Zaken, o.a. als directeur Energie en plaatsvervangend directeur-generaal Energie.

Rick Bosman is onderzoeker aan het Dutch Research Institute for Transitions, waar hij onderzoek doet naar transities in de energiesector. Hij heeft stage gelopen bij het Clingendael International Energy Programma en heeft in het kader van zijn onderzoek veel personen geïnterviewd uit de energiesector.

Ton van Dril is senior onderzoeker bij energie onderzoekscentrum ECN. Van Dril is al sinds de jaren '90 als onderzoeker verbonden aan het ECN waar hij vele onderzoeken heeft gedaan met name gericht op het energiebeleid. Onlangs heeft hij samen met andere onderzoekers de Nederlandse energiesector in kaart gebracht in de publicatie *Energie Trends 2012*.

John Grin is hoogleraar beleidswetenschap aan de afdeling politicologie aan de Universiteit van Amsterdam. Grin doet onderzoek naar transities en systeem innovaties in verschillende sectoren, waaronder de energiesector. Grin maakt deel uit van de groep hoogleraren die zich in het publieke debat middels enkele open brieven hebben uitgesproken voor een duurzaam energiebeleid.

Rik Harmsen is beleidsmedewerker voor de Tweede Kamerfractie van de Partij van de Arbeid. Als beleidsmedewerker houdt hij zich onder andere bezig met de onderwerpen energie & klimaat en de energiemarkt. In die hoedanigheid spreekt Harmsen veel met organisaties en personen die actief zijn in de sector.

Belia Heilbron is freelance journalist en onderzoeker. Heilbron en drie collega's hebben onlangs diepgravend onderzoek gedaan naar de Nederlandse energiesector en het gevoerde energiebeleid. Onder de naam 'Land van gas en kolen' hebben Heilbron e.a. een aantal artikelen gepubliceerd in de *Groene Amsterdammer*. Zij hebben hiervoor o.a. meer dan 100 mensen uit de sector geïnterviewd.

Jesse Hoffman is PhD student aan het Amsterdam Institute for Social Science aan de Universiteit van Amsterdam. Aan hand van een drietal case studies onderzoekt hij hoe nieuwe actoren er in slagen een vernieuwingsproces in gang te zetten in de energiesector. Hiervoor doet hij veel etnografisch onderzoek in de energiesector.

Hendrik Steringa is PhD student aan de Universiteit Twente. Steringa doet onderzoek naar de energietransitie in Nederland, Duitsland en Frankrijk. Hij onderzoekt hoe gevestigde partijen in de verschillende landen omgaan met de energietransitie in de elektriciteitssector. Hiervoor heeft hij veel onderzoek gedaan in de Nederlandse elektriciteitssector.

Liesbeth van Tongeren is Tweede Kamerlid voor Groenlinks. Zij is in de Kamer o.a. actief als woordvoerder op de gebieden energie en duurzaamheid. Voorheen was Van Tongeren actief als algemeen directeur van Greenpeace Nederland.

Bijlage 2: Invloedrijke personen in de energiesector

Top 8 (Alfabetische volgorde)

Hans Alders (Voorzitter Energie-Nederland)
Dick Benschop (CEO Shell Nederland)
Mark Dierikx (Directeur-generaal Energie, Telecom en Mededinging bij het ministerie van Economische Zaken)
Hans Grünfeld (Algemeen directeur VEMW)
Gertjan Lankhorst (CEO Gasterra)
Cock Pietersen (Hoofd Energie Inkoop Tata Steel Europe)
Hans Vijlbrief (Thesaurier-generaal bij het ministerie van Financiën)
Bernard Wientjes (Voorzitter VNO-NCW)

Top 9-30 (Alfabetische volgorde)

Colette Alma (Algemeen directeur VNCI)
Michiel Boersma (Voorzitter Topteam Topsector Energie)
Ewald Breunese (Manager Energie Transitities Shell Nederland)
Pieter Dekker (Vicepresident Joint Venture Governance bij Shell Upstream International)
Camiel Eurlings (CEO KLM)
André Jurjus (Algemeen directeur Energie-Nederland)
Han Fennema (CEO Enexis)
Jeroen de Haas (CEO Eneco)
Marcel Halma (Manager Public Affairs bij Netbeheer Nederland)
Mel Kroon (CEO Tennet)
Jan Willem van Hoogstraten (Algemeen directeur Taqa Energy)
Marcel Kramer (Senior adviseur raad van bestuur van Gazprom)
Erwin van Laethem (CEO Essent)
Coby van der Linden (Directeur van het Clingendael International Energy Programme)
Joost van Roost (CEO Esso Nederland)
Sjoerd Sieburgh Sjoerdsma (Directeur Energie bij AkzoNobel Industrial Chemicals)
Hans Smits (President-directeur Havenbedrijf Rotterdam)
Jan Paul van Soest (Duurzaamheidsconsultant)
Jeroen van der Veer (Oud-CEO Shell)
George Verberg (Oud-CEO Gasunie)
Ulco Vermeulen (Directeur business development Gasunie)
Bert de Vries (Directeur Energie & Duurzaamheid en plaatsvervangend directeur-generaal bij het ministerie van Economische Zaken)

Lijst met afkortingen

EBN – Energie Beheer Nederland
CEDEC – European Federation of Local Energy Companies
Cefic – European Chemical Industry Council
CIEP – Clingendael International Energy Programme
NAM – Nederlandse Aardolie Maatschappij
NIDO – Nationaal Initiatief Duurzame Ontwikkeling
TKI – Topconsortium voor Kennis en Innovatie
VEMW – Vereniging voor Energie, Milieu en Water
VNPI – Vereniging Nederlandse Petroleum Industrie
VNCI – Vereniging Nederlandse Chemische Industrie

Bronnen

Algemene Rekenkamer (2012), *Gasrotonde: nut, noodzaak en risico's. Nederland als Europees knooppunt van gastransport*, Den Haag: Algemene Rekenkamer (www.rekenkamer.nl/dsresource?objectid=94805&type=org)

Centraal Bureau voor de Statistiek (2013), *Hernieuwbare energie in Nederland 2012*, Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek (<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/7E4AB783-ABB3-4747-88BA-AF3E66A7ACF1/0/2013c89pub.pdf>)

Van Dril, Ton, Gerdes, Joost, Marbus, Sjoerd, Boelhouwer, Martijn (redactie) (2012), *Energie Trends 2012*, ECN, Energie-Nederland en Netbeheer Nederland (<https://www.ecn.nl/docs/library/report/2012/b12005.pdf>)

Van der Eijk, Cees (2001), *De kern van de politiek*, Amsterdam: Het Spinhuis